

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ БІЛІМ ЖӘНЕ ҒЫЛЫМ МИНИСТРЛІГІ
АБАЙ АТЫНДАҒЫ ҚАЗАҚ ҰЛТТЫҚ ПЕДАГОГИКАЛЫҚ УНИВЕРСИТЕТІ

«Бекітемін»

«Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті» КеАҚ
Басқарма Төрағасы – Ректор

Билялов Д.Н.

10

2021 ж.

Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университетінің
Зерттеу этикасы жөніндегі кеңесі туралы

Е Р Е Ж Е

Көшірме	Код	Басылым	Әзірленген	Келісілген
	Е ҚазҰПУ 1072-21	бірінші	Сафронова Л.В. 	Бектемесов М.А.
				Бөрібаев Е.А.
				Абдигапбарова У.М.
				Зулкарнай Г.

1. Жалпы ережелер

1.1 Зерттеу этикасы жөніндегі кеңес өз қызметінде ҚР Конституциясын, ҚР «Білім туралы» Заңын (2007 ж.), ҚР «Ғылым туралы» Заңын (18.02.2011 ж.), ҚР «Педагог мәртебесі туралы» Заңын (2019 ж.), Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2018 жылғы 31 қазандағы № 604 бұйрығымен бекітілген білім берудің барлық деңгейінің Мемлекеттік жалпыға міндетті білім беру стандартын (ҚР Білім және ғылым министрінің 05.05.2020 ж. №182 бұйрығына сәйкес енгізілген өзгертулер мен толықтырулармен), Ғылым және ғылыми білімді пайдалану туралы Декларациясын (ЮНЕСКО, 1999), Қазақстан білім беру зерттеушілерінің этикалық кодексін (KERA, 2020) және осы Ережені басшылыққа алады.

1.2 Осы Ережеде және оған Қосымшада мынадай ұғымдар пайдаланылады:

Ғылыми зерттеулерді орындаушы, зерттеу субъектілері ретінде адамдардың қатысуына байланысты.

Ақпараттандырылған келісім – респонденттердің зерттеуге қатысуының ерікті, саналы сипатын құжаттық растау.

Құпиялылық – білім беру зерттеушісінің зерттеуге қатысушылар туралы дербес деректерді олар берілген мақсаттан басқа қандай да бір мақсаттар үшін пайдаланбау міндеттемесі.

Құпия ақпарат – қолжетімділігі мен таратылуы нормативтік құқықтық актілермен және/немесе білім беруді зерттеуші мен зерттеуге қатысушы арасындағы арнайы келісіммен шектелген (ақпараттандырылған келісімге сәйкес) сенімгерлік ақпарат.

Мудделер шиеленісі – материалдық немесе материалдық емес факторлар зерттеушінің өз міндеттерін тәуелсіз және объективті орындауына кедергі келтіретін немесе тудыруы мүмкін жағдай.

Зерттеу этикасы жөніндегі кеңестің оң қорытындысы – адамдардың қатысуымен ғылыми зерттеулер жүргізу кезінде болжамды зерттеудің этикалық нормаларға сәйкес орындалғанын ресми растау болып табылатын Кеңестің Өтінімді мақұлдауы.

Зерттеу этикасы жөніндегі кеңестің теріс қорытындысы – адамдардың қатысуымен ғылыми зерттеулер жүргізу кезінде болжамды зерттеудің этикалық нормаларға сәйкес орындалмағанын ресми растау болып табылатын Кеңестің Өтінімді қабылдамауы.

Зерттеуге қатысушының дербес деректері – осы қатысушының жеке басын сәйкестендіруге негіз болатын кез келген мәліметтер (төлқұжат деректері, электрондық мекенжайы, телефон нөмірі, фотосуреті, ұлты, кәсібі, отбасылық мәртебесі, діни көзқарасы, IP мекенжайы, логиндер/домендер және т.б.).

Әкімшіліктің зерттеу жүргізуге рұқсат алуы – уәкілетті тұлғаның/органның (ұйым немесе зерттеу құрылымдық бөлімшесі басшысының, басқару органы өкілінің және т.б.) зерттеулер жүргізуге рұқсат алуы.

Зерттеудің оның қатысушылары үшін пайдасы – зерттеуге қатысушының зерттеуге қатысуының арқасында алатын құнды немесе қалаған пайдасы (жанама пайда – бүкіл қоғам үшін игілік; тікелей пайда – оқыту, ақысыз қызметтер және т.б.).

Зерттеу жүргізу қаупі – зерттеуге қатысушының зерттеуге қатысуы нәтижесінде физикалық, психологиялық, мүліктік, бедел және өзге де зиян келтіру ықтималдығы.

Зерттеуге қатысушы – өзінің қатысуына жазбаша келісімге қол қоятын ғылыми зерттеуге қатысатын адам.

2. Миссия

	КЕАҚ «Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті»	Күні:	Басылым: бірінші
	Зерттеу этикасы жөніндегі кеңесі туралы Ереже	Е ҚазҰПУ 1072-19	3-бет барлығы 9

Абай ат. ҚазҰПУ жанындағы Зерттеу этикасы жөніндегі кеңес Ғылым департаменті жанындағы тұрақты жұмыс істейтін орган болып табылады.

Кеңестің мақсаты – зерттеу объектілерінің (тірі табиғат объектілері мен мекендеу ортасының) құқықтарын, қауіпсіздігі мен әл-ауқатын қорғауды қоса алғанда, ғылыми зерттеулерді жоспарлау, бағалау, іріктеу, жүргізу және нәтижелерін тарату процесінде ғылыми зерттеулерді орындаушының этикалық нормаларды сақтауын бақылау.

3. Кеңес құрамы

Кеңес құрамына келесі мүшелер кіреді:

- 1) Төраға – кандидатураны Басқарма Төрағасы – Университет Ректоры ұсынады.
- 2) институт директоры ұсынған әрбір институттың өкілі.
- 3) университеттің қызметкері болып табылмайтын Тәуелсіз сарапшы.
- 4) төрағаның орынбасарын Кеңес оның мүшелері арасынан сайлайды. Егер Төраға жоқ болса немесе зерттеуді орындаушымен мүдделер қайшылығының бар екендігі туралы мәлімдесе, Төрағаның орынбасары Төраға міндеттерін атқарады.
- 5) техникалық хатшы.

4. Кеңес қызметін ұйымдастыру

4.1. Кеңестің отырыстары ай сайын не қажеттілігіне қарай оқу жылы бойы күндізгі (офлайн) немесе сырттай (онлайн) нысанда өткізілуге тиіс.

4.2. Кеңес ашық (университет қоғамдастығының барлық мүшелерінің қатысуымен) немесе жабық (тек Кеңес мүшелерінің қатысуымен) отырыстар өткізе алады.

4.3. Кеңес отырыстары, егер оған Кеңес мүшелерінің барлық құрамынан жартысынан астамы қатысса, заңды деп есептеледі.

4.4. Кеңес шешімдері отырысқа қатысушылар санының көпшілік дауысымен қабылданады. Дауыстар тең болған жағдайда Төрағаның дауысы шешуші болып табылады.

4.5. Кеңес отырысында қабылданған шешім Қорытындымен рәсімделеді, оған Кеңес Төрағасы мен хатшысы қол қояды.

4.6. Кеңес хатшысы Кеңес отырыстарының қорытындыларын, сондай-ақ оларға қоса берілетін құжаттарды баспа немесе электрондық форматта дайындауға, есепке алуға және сақтауға жауапты болады.

4.7. Кеңес отырысының қорытындысы Диссертациялық Кеңестің, ҚР БҒМ Ғылым комитетінің, ҚР БҒМ БҒСБК, ғылыми басылымдардың және басқа да ғылыми-зерттеу мекемелері мен ұйымдардың сұратуы бойынша ұсынылуы мүмкін.

4.8. Осы Ережемен реттелмеген мәселелерді Кеңес Университет Жарғысына, университеттің ішкі құжаттарына және ҚР заңнамасына сәйкес дербес қарайды.

5. Кеңес қызметі

5.1 Кеңестің негізгі функциялары зерттеу объектілерінің (тірі табиғат объектілері мен мекендеу ортасының) құқықтарын, қауіпсіздігі мен әл-ауқатын қорғауды қоса алғанда, ғылыми зерттеулерді жоспарлау, бағалау, іріктеу, жүргізу және нәтижелерін тарату процесінде ғылыми зерттеулерді Орындаушының этикалық нормаларды сақтауы тұрғысынан зерттеу орындаушысының өтінішін қарау болып табылады.

КЕАҚ «Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті»	Күні:	Басылым: бірінші
Зерттеу этикасы жөніндегі кеңесі туралы Ереже	Е ҚазҰПУ 1072-19	4-бет барлығы 9

5.2 Зерттеу субъектілерінің (тірі табиғат объектілері мен мекендеу ортасының) құқықтарын, қауіпсіздігі мен әл-ауқатын қорғауды қоса алғанда, ғылыми зерттеулерді жоспарлау, бағалау, іріктеу, жүргізу және нәтижелерін тарату процесінде бұзушылықтардың жоқтығы туралы Кеңестің қорытындысын беру;

5.3 Өз қызметі туралы жыл сайынғы есепті ұсыну.

6. Өкілеттігі

6. Кеңестің құқығы бар:

- 1) PhD докторанттардың, ПОҚ-ның, университеттің білім алушы қызметкерлерінің барлық ғылыми зерттеулерін (диссертациялық, жобалық зерттеулер, ғылыми есептер, мақалалар және т.б.) жоспарлау және аяқтау кезеңінде қарауға;
- 2) оң не теріс қорытынды шығаруға;
- 3) зерттеу объектілерінің (тірі табиғат объектілері мен мекендеу ортасының) құқықтарын, қауіпсіздігі мен саламаттылығын қорғауды қоса алғанда, ғылыми зерттеулерді жоспарлау, бағалау, іріктеу, жүргізу және нәтижелерін тарату процесінде ғылыми зерттеуді орындаушы этикалық нормаларды сақтамаған жағдайларда ғылыми зерттеуді тоқтата тұруға құқылы.

1 қосымша
Абай атындағы ҚазҰПУ
Зерттеу этикасы жөніндегі
кеңес туралы Ережеге

1. Халықаралық этикалық талаптарды ескере отырып, зерттеу жүргізу стандарттары:

- ғылыми зерттеулер жүргізу кезінде адам құқықтары мен адамдық қадір-қасиетін құрметтеу (ЮНЕСКО-ның Ғылым және ғылыми білімді пайдалану туралы Декларациясы 1999 ж.);

- халықаралық журналдарда рецензиялаудың этикалық аспектілері (мүдделер қақтығысы, бұрын жарияланбаған жұмыс, инклюзивті тіл, авторлардың үлесі, демеушінің рөлі және т.б.).

2. Адамдардың қатысуымен зерттеулер жүргізуге қойылатын институционалдық этика талаптары (педагогикалық эксперимент шеңберінде және т. б.):

Ғылыми қызметкерлер, ПОҚ немесе Абай ат. ҚазҰПУ білім алушылары жүргізетін субъектілер ретінде адамдардың қатысуымен зерттеулер. Зерттеу қызметі басталғанға дейін және оның соңғы кезеңінде зерттеу этикасы жөніндегі кеңес (ЗЭК) қарап, мақұлдауы тиіс.

Барлық зерттеушілер (ғылыми қызметкерлер, оқытушылар, білім алушылар) адамдардың қатысуымен зерттеулер жүргізу кезінде ғылыми этика қағидаттарын ұстануға міндетті.

Барлық зерттеушілер Абай ат. ҚазҰПУ жанындағы ЗЭК бекіткен ғылыми зерттеу процедураларын орындауы керек.

ЗЭК бекіткен оң қорытындыдан ауытқыған немесе адамдардың қатысуымен зерттеулер жүргізуде бұзушылықтар болған жағдайда, олар туралы тез арада ЗЭК -ге хабарлау қажет.

ЗЭК бекіткен зерттеу туралы оң қорытындыдағы түзетулер (өзгерістер) зерттеулер басталғанға және олардың нәтижелері енгізілгенге дейін ЗЭК -де қаралуға және бекітілуі тиіс.

Респонденттердің ақпараттандырылған келісім процесі адамдармен жүргізілетін зерттеулердің институционалдық этикасының орталық элементі болып табылады.

Ақпараттандырылған келісім алу процесі кезінде зерттеуші әлеуетті қатысушыны Зерттеудің мақсаты мен міндеттері туралы, сондай-ақ онымен байланысты кез келген ықтимал тәуекелдер немесе артықшылықтар туралы хабардар етуі тиіс.

Ақпараттандырылған келісім алу процесінің мақсаты-зерттеудің ықтимал қатысушыларының ғылыми эксперимент туралы барлық қажетті ақпаратқа ие екендігіне, олардың осы зерттеуге қатысқысы келетіндігі туралы толық ақпараттандырылған, ақпараттандырылған шешім қабылдайтындығына көз жеткізу.

Зерттеушілер ғылыми эксперименттің барлық қатысушыларының оларды зерттеуге қатысуының артықшылықтары мен қауіптерін сипаттау кезінде сенімді ақпарат беруге міндетті.

Адамдармен зерттеулер жүргізу туралы ЗЭК оң қорытындысын (мысалы, ғылыми жобалар немесе дипломдық/диссертациялық зерттеулер шеңберінде) ЗЭК 12 ай мерзімге бекітеді.

Жүргізіліп жатқан зерттеулер 12 айда кемінде бір рет ЗЭК тұрақты тексеруінен өтуі тиіс.

3. ҚР зерттеудің этикалық кодексі аясындағы білім зерттеушінің міндеттері

Зерттеу этикасы

- мүдделер қақтығысын белгілеу (бар болса);
- зерттеудің тәуекелдері мен пайдасы (пайдасы) туралы хабарлау;
- ғылыми экспериментке қатысушылардан ақпараттандырылған келісім алу;

- зерттеудің осал қатысушыларымен (кәмелетке толмағандар, мүгедектер және т. б.) жұмыс істеу, олардың заңды өкілдерінен ақпараттандырылған келісім алу;
- деректерге қол жеткізудің құпиялылығын қамтамасыз ету;
- зерттеу нәтижелерін жариялау және тарату саласындағы стандарттарды сақтау;
- сандық зерттеулер этикасын сақтау.

Жарияланымдар этикасы (авторлық)

- бөтен зияткерлік өнімнің авторлығын пайдалануға болмайды;
- зияткерлік өнім авторларының тізіміне оны дайындауға айтарлықтай үлес қосқандар ғана кіреді;
- бірінші автор және зияткерлік өнім авторларының кейінгі тәртібі ғылыми зерттеулерді әзірлеуге қосқан үлесінің маңыздылығымен анықталады;
- егер жарияланым оның зерттеуіне негізделген болса, білім алушы жарияланымда бірінші автормен көрсетіледі;
- Академиялық мәртебесі, лауазымы, регалиясы немесе еңбек/зерттеу тәжірибесінің кез келген басқа көрсеткіші-зияткерлік өнімнің алғашқы авторы ретінде көрсету үшін негіз емес;
- Елеулі емес салым «Алғыс» бөлімінде танылады;
- автор зияткерлік өнімнің бірінші рет басып шығарылуына кепілдік беруі керек;
- жарияланым бір мезгілде тек бір басылымға ғана беріледі;
- автор зерттеудің демеушілерін / грант берушілерді көрсетуге міндетті.

КЕАҚ «Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті»

Күні:

Басылым: бірінші

Зерттеу этикасы жөніндегі кеңесі туралы Ереже

Е ҚазҰПУ 1072-19

7-бет барлығы 9

2 қосымша
Абай атындағы ҚазҰПУ
Зерттеу этикасы жөніндегі
кеңес туралы Ережеге

Абай атындағы Қазақ
ұлттық педагогикалық
университетіндегі жанындағы
Зерттеу этикасы жөніндегі
кеңес Төрағасына

(Зерттеу орындаушысының аты-жөні)

(мамандық шифры)

(кафедра, институт атауы.... зерттеулер жүргізілген)

Өтініш

Зерттеу этикасы жөніндегі кеңестің отырысында диссертациялық материалдарды/жоспарды не жобалық зерттеу туралы есепті/мақаланы/сұрау парақтарын/респонденттердің ақпараттандырылған келісімін және т.б. қарауды және тиісті қорытынды беруді сұраймын.

Тақырыбы (зерттеулер/диссертациялар және т. б.): _____.

Зерттеу (диссертация, мақала, есеп және т. б.) мамандығы бойынша орындалды: _____
(мамандық шифрын немесе кадрларды даярлау бағытын көрсету).

Зерттеу авторы/
(диссертациялар, мақалалар және т. б.) аты-жөні

Қолы, Күні

* Өтініш қолмен жазылады

3 қосымша
Абай атындағы
ҚазҰПУ
Зерттеу этикасы
жөніндегі кеңес туралы
Ережеге

Кеңес отырысын өткізудің рәсімдік тәртібі

Абай ат. ҚазҰПУ жанындағы Зерттеу этикасы жөніндегі кеңестің күндізгі отырысының рәсімі. Зерттеу объектілерінің (тірі табиғат объектілері мен мекендеу ортасының) құқықтарын, қауіпсіздігі мен әл-ауқатын қорғауды қоса алғанда, ғылыми зерттеулерді жоспарлау, бағалау, іріктеу, жүргізу және нәтижелерін тарату процесінде ғылыми зерттеулерді Орындаушының этикалық нормаларды сақтауы туралы қорытынды беру үшін:

- Төрағаның кворум (келу парағының нәтижелері бойынша), отырысты өткізудің заңдылығы туралы кіріспе сөзі, ғылыми зерттеу орындаушысының, зерттеу жүргізілген мамандықтың және оның тақырыбының ұсынуы;

- зерттеу орындаушысының сөз сөйлеуі (баяндама 10 минутқа дейін);

- зерттеу орындаушысының Кеңес сұрақтарына жауаптары;

- қарауға ұсынылған материалдарды алдын ала сараптау нәтижелерін жария ету үшін

Кеңес мүшелерінің бірінің сөз сөйлеуі;

- өтінімді мақұлдау/қабылдамау мәселесі бойынша дауыс беруді өткізу;

- зерттеу объектілерінің (тірі табиғат объектілері мен мекендеу ортасының) құқықтарын, қауіпсіздігі мен әл-ауқатын қорғауды қоса алғанда, ғылыми зерттеулерді жоспарлау, бағалау, іріктеу, жүргізу және нәтижелерін тарату процесінде ғылыми зерттеулерді Орындаушының этикалық нормаларды сақтауы туралы қорытынды шығару туралы шешім қабылдау.

КЕАҚ «Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті»

Күні:

Басылым: бірінші

Зерттеу этикасы жөніндегі кеңесі туралы Ереже

Е ҚазҰПУ 1072-19

9-бет барлығы 9

4 қосымша
Абай атындағы
ҚазҰПУ
Зерттеу этикасы
жөніндегі кеңес туралы
Ережеге

Кеңеске ұсынылатын құжаттардың тізбесі:

- 1) өтініш;
- 2) диссертациялық материалдар / жоспар не жобалық зерттеу туралы есеп / мақала / сауалнама парақтары / реципиенттердің ақпараттандырылған келісімі және т. б. (баспа немесе электрондық форматта);
- 3) Абай атындағы ҚазҰПУ-нің плагиатқа ғылыми зерттеу материалдарын тексеру бойынша анықтамасы.

Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университетінің
Зерттеу этикасы жөніндегі кеңесі туралы

ЕРЕЖЕ

Көрсеткіш	Күні	Бастапқы	Қол қойған	Қол қойған
	Е ҚазҰПУ 1072-19	Аманжол	Сағрұтқызы Д.В.	Бектұрғанов Т.С.
				Бектұрғанов Т.С.
				Абай атындағы Қ.М.
				Түлкібаев Г.